

היפוקרטס ואמנות רפואת השיניים

אחרי שהחכמונו בנוגע למיתוסים ולאמונות שרווחו בעידן העתיק בנוגע לשיניים, מסביר ד"ר פרנקל בכתבת ההמשך כיצד התפתחה רפואת השיניים - ואיך כבר ברומא רופאי השיניים הפכו לעשירים

ד"ר גיורא פרנקל*

במאמר הקודם הכרנו את המיתוסים והאמונות הקשורות לנושא השיניים, וכן את מחלות השיניים מראשית תולדות התרבות. ראינו שטיפולים שונים ומזוירים ביותר התבססו על האמונות והמיתוסים הללו, והוצעו כדי לטפל בכאבי השיניים. אך באותו הזמן ממש, בתקופה העתיקה שלפני כ-2500 שנה, החלה להתפתח, לצד האמונות המיסטיות והדתיות, גם רפואה שניסתה להתבסס על החקירה של הטבע תוך שימוש בשכל הישר ובשיטות מדעיות בסיסיות. כמו במדעים רבים אחרים, כך גם ברפואה, החלה להתפתח הזו ביוון העתיקה.

היפוקרטס, המכונה גם "אבי הרפואה" חי ככל הידוע, בין השנים 460 לפני הספירה ועד 377 או 359 לפני הספירה.

בכתבי היפוקרטס מפוזרות התייחסויות רבות לשיניים, להיווצרותן, ולמחלות הפה והשיניים. בספרו "על המשנן" ישנן אמירות שונות בעניין השיניים כגון: "ילדים ששיניהם בוקעות בחורף, יעברו את התקופה ביתר קלות". הוא האמין שקור הופך את הדם למוגלה ושאיברים מסוימים בגוף, ביניהם העצמות והשיניים, רגישים לתהליך זה במיוחד.

בתקופתו של היפוקרטס הטיפול בשיניים היה מוטל על הרופא הכללי, ולא היה מקצוע נפרד לשם כך. על עקירת שיניים המליץ היפוקרטס רק במקרים בהן השן ניידת ומשחררת, או במקרים קיצוניים בלבד, זאת מאחר שהיה ידוע שפעולה זו נושאת בחובה סכנות כגון התפוררות השן לחלקים קטנים או שבירה של הלסת - מקרים שבאותה עת יכלו בקלות לגרום גם למוות. למרות התצפיות וההתקדמות הרפואית, האמינו הרופאים ביוון העתיקה שלגברים יש יותר שיניים מאשר לנשים, ושהשיניים ממשיכות לצמוח במהלך כל החיים.

צחצוח באצבע טבולה במנטה

מבחינת ההיגיינה האוראלית המליץ אחד הרופאים שחיו בתקופתו של הפילוסוף אריסטו, לשפשף כל בוקר את השיניים ואת החניכיים בעזרת האצבע ומנטה טחונה, וכך לסלק את שאריות המזון. התקדמות בתחום זה חלה עם הפיכתה של יוון לפרובינציה רומית, אז השתמשו הרומאים במגוון חומרים, חלקם נמצאים בשימוש עד היום, כדי לשמור על לוכן השיניים. החומרים המומלצים היו פומיס, טלוק, אבקת אלמוגים וחלודה. לאורחים נהגו לחלק בתום סעודה קיסמים עשויים מתכת, ולפעמים אף זהב, שנלקחו הביתה בתור מזכרות.

צלזוס, אחד מגדולי הרופאים הרומיים, שחי בשנים 25 לפני הספירה ועד 50 לאחר הספירה לערך, הקדיש פרק שלם בספרו "על הרפואה" לכאבי שיניים, אותם הגדיר כגורעים שבעינויים. כדי להילחם בכאב הוא הציע מגוון של רטיות חמות, שטיפות פה, תרופות מטהרות ומשלשלות ועוד. את עקירת השן השאיר כמוצא אחרון בלבד ועץ לנהוג בזהירות רבה בעת העקירה כדי שכותרת השן לא תשבר. צלזוס עסק בספרו בהיבטים נוספים הקשורים לטיפול בשיניים, ביניהם שיוף שיניים שבורות, קשירת שיניים

ניידות (ספלינט), טיפול בשברי לסת ויישור שיניים בסיסי.

למרות הניסיון לדבוק ברציונאלי ובמדעי, לא ניתן היה להשתחרר בקלות מהאמונות הטפלות. כך למשל הציע אחד מגדולי חוקרי הטבע הרומאיים, פליניוס הזקן (אשר נהרג בהתפרצות הר הגעש שקברה את העיר פומפיי) להיפטר מכאב שיניים: "יש למצוא צפרדע לאור ירח מלא, לפתוח את פיה ולירוק לתוכו, ולומר - 'לך צפרדע, לך, וקח עמך את כאב השיניים!'".

למרות החולשה בצד התיאורטי של רפואת השיניים, חלה התקדמות מעשית רבה, וצורות רבות של שחזורים היו אז בשימוש. ככל הנראה ידעו ליצור תותבות חלקיות נשלפות וקבועות, ולשחזר שיניים בעזרת כתרי זהב. ידוע לנו על רופאים שהתעשרו מאד ברומא בזכות עיסוקם כרופאי שיניים, ככול הידוע, את השחזורים יצרו הצורפים, והם הותקנו בפה על ידי הרופאים, בדומה לחלוקת העבודה בין הסכנאים לרופאים בימינו.

מחוסר תאורים אחרים, הידע שלנו מגיע בחלקו מכתבי ססיריקנים כגון מרסיאליס (שמת בסביבות 103 לספירה), שכתב שירים הומוריסטיים כגון זה: ללוקיאנה שיניים לבנות. לתאיס חומות. הכיצד?

לאחת שיניים מלאכותיות ולשנייה שיניים טבעיות. ואת גאלה, הניחי את שיניך בצד לפני השינה כפי שאת מניחה את שמלת המשי.

* הכותב הוא המנהל הרפואי של מרפאת אשדוד י"א ומרצה בהיסטוריה של הרפואה באוניברסיטה העברית בירושלים.